

A csokonyavisontai halastavak (Somogy megye) környékének kisemlős faunája, gyöngybagoly köpetek vizsgálata alapján

Purger J. Jenő

Janus Pannonius Tudományegyetem, Ökológia és Állatföldrajzi Tanszék
7601 Pécs, Ifjúság útja 6

Összefoglaló: A csokonyavisontai halastavak környékéről (a 10×10 km-es UTM hálótérkép XM90-es négyzetéből) begyűjtött 369 gyöngybagoly köpetből 1540 gerinces állat csontmaradványai kerültek elő. Az emlősmaradványokból, melyek a zsákmány 99,87%-át képezték, 17 fajt sikerült kimutatni. Közülük 5 (*Sorex araneus*, *Sorex minutus*, *Neomys anomalus*, *Crocidura suaveolens*, *Crocidura leucodon*) a rovarévők (Insectivora), 1 (*Nyctalus noctula*) a denevérek (Chiroptera), 11 (*Clethrionomys glareolus*, *Microtus agrestis*, *Microtus arvalis*, *Pitymys subterraneus*, *Apodemus flavicollis*, *Apodemus sylvaticus*, *Apodemus agrarius*, *Microtus minutus*, *Rattus rattus*, *Mus musculus*, *Muscardinus avellanarius*) pedig a rágcsálók (Rodentia) rendjébe sorolható. A gyöngybagolyok emlőstáplálékát 57,60%-ban cickányfélék (Soricidae), 23,73%-ban pocokfélék (Arvicolidae), 18,53%-ban egérfélék (Muridae), 0,07%-ban simaorrú denevérek (Vespertilionidae) és 0,07%-ban pelefélék (Myoxidae) alkották.

Kulcsszavak: gyöngybagoly, köpetvizsgálat, kisemlősök, Somogy megye

Bevezetés

A gyöngybagoly, *Tyto alba* (Scopoli, 1769) változatos tápláléka elsősorban apró emlősökből, leginkább rovarévőkből és rágcsálókból áll (Schmidt 1967). Köpeteinek begyűjtésével és elemzésével a táplálékul szolgáló zsákmányállatok minőségi és mennyiségi megoszlásáról kapunk információkat. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy e módszerrel egy adott terület kisemlős faunájáról is igen pontos képet alkothatunk, ha megfelelő mennyiségű bagolyköpetet dolgozunk fel. Ezért az utóbbi időben a csapdázások mellett e módszerrel mind gyakrabban alkalmazzák a kisemlős fauna kutatásokban (Mikuska *et al.* 1979).

A Somogy Természetvédelmi Szervezet tulajdonát képező, és védelme alatt álló csokonyavisontai halastavak környékének kisemlős faunájáról nincsenek pontos ismereteink. Hogy e hiányt pótoljam munkám célja a gyöngybagoly köpetek felkutatása, begyűjtése és feldolgozása volt, mivel az így nyert eredmények alapján elkészíthető a környék kisemlős faunájának listája. Ezen felül a mennyiségi összefüggések is kitűnnek a gyöngybagolyok táplálékul szolgáló zsákmányállatok között.

Anyag és módszer

A köpetek 1993. november 25-én és 1994. április 27-én lettek begyűjtve Somogy megyéből, pontosabban a 10×10 km-es UTM hálótérkép XM90-es négyzetéből. E terület magába foglalja a csokonyavisontai halastavakat és a csokonyavisontai fás-legelő Természetvédelmi Terület egy részét. Míg Mariettapusztán, Kútfőpusztán és Csokonyavisontánál elhagyott istállók padlásán kiszáradt régebbi köpeteket gyűjtöttem, a homokszentgyörgyi marhaistállóknál álló víztornyon, a szuloki templom padlásán és tornyában, valamint a békepusztai (Alexandrapusztá) volt szeszgyár épületében még nedves, friss köpeteket is találtam (1. táblázat). E három helyen a gyöngybaglyokat is láttam, és minden esetben a sötét mellű, *Tyto alba guttata* alfajhoz tartozó egyedeket figyeltem meg.

Mivel a köpetek korát nem lehetett biztosan meghatározni, így csak az egész köpetek lettek begyűjtve, és feldolgozva. A köpetek szétbontása száraz technikával történt (Schmidt 1967, Mikuska *et al.* 1979). A kisemlősök meghatározását a koponya és az alsó állkapocs csonttani bélyegei alapján végeztem. (Schmidt 1967, Ujhelyi 1989, Kryštufek 1991). A *Sylvaemus* alnembe tartozó fajok meghatározásánál Tvrtkovic (1979) módszerét követtem, és a meghatározhatatlan példányok *Apodemus* sp.-ként szerepelnek a táblázatban (2. táblázat).

Eredmények

A hat lelőhelyről (1. táblázat) begyűjtött 369 köpetből összesen 1540 gerinces állat csontmaradványai kerültek elő. Egy köpetben átlagosan 4,17 zsákmányállat volt.

A köpetekből előkerült zsákmányállatok minőségi és mennyiségi megoszlását a 2. táblázat szemlélteti.

1. táblázat. A gyöngybagoly köpetekből előkerült zsákmányállatok száma és köpetenkénti megoszlása

Lelőhely	Dátum	Köpet	Zsákmány	Zsákmány/Köpet
Mariettapuszta	1994.04.27.	2	5	2,50
Kútfőpuszta	1994.04.27.	4	14	3,50
Csokonyavisonta	1993.11.25.	10	44	4,40
Homokszentgyörgy	1994.04.27.	33	108	3,27
Szulok	1994.04.27.	86	298	3,46
Békepuszta	1993.11.25.	234	1071	4,57
Összesen		369	1540	4,17

2. táblázat. A különböző lelőhelyekről származó gyöngybagoly köpetekből előkerült zsákmányállatok fajlistája, és mennyiségi eloszlása (1 = Mariettapuszta, 2 = Kútfőpuszta, 3 = Csokonyavisonta, 4 = Homokszentgyörgy, 5 = Szulok, 6 = Békepuszta)

Zsákmány	1	2	3	4	5	6	Σ
<i>Sorex araneus</i>	–	–	–	3	10	104	117
<i>Sorex minutus</i>	–	–	1	4	24	117	146
<i>Neomys anomalus</i>	–	–	–	–	–	6	6
<i>Crocidura suaveolens</i>	2	1	21	13	48	319	404
<i>Crocidura leucodon</i>	–	2	1	8	66	136	213
<i>Nyctalus noctula</i>	–	–	–	–	–	1	1
<i>Clethrionomys glareolus</i>	–	–	2	1	–	5	8
<i>Microtus agrestis</i>	1	–	–	1	–	6	8
<i>Microtus arvalis</i>	1	8	7	37	78	214	345
<i>Pitymys subterraneus</i>	–	–	–	2	–	2	4
<i>Apodemus flavicollis</i>	–	–	–	1	9	8	18
<i>Apodemus sylvaticus</i>	–	2	–	6	17	23	48
<i>Apodemus</i> sp.	–	–	1	6	2	17	26
<i>Apodemus agrarius</i>	1	–	8	7	26	63	105
<i>Micromys minutus</i>	–	1	–	6	5	11	23
<i>Rattus rattus</i>	–	–	–	–	–	1	1
<i>Mus musculus</i>	–	–	–	3	13	11	37
<i>Muscardinus avellanarius</i>	–	–	–	–	1	–	1
Passeriformes (indet.)	–	–	–	–	1	1	2
Összesen	5	14	44	108	298	1071	1540

A zsákmány 99,87%-át kisemlősök képezték, és az össz begyűjtött köpetből mindössze 2 énekesmadár (0,13%) maradványai kerültek elő. Az emlősmaradványokból 17 fajt sikerült kimutatni, melyek közül 5 a rovarevők (Insectivora), egy a denevérek (Chiroptera), 11 pedig a rágcsálók (Rodentia) rendjébe sorolható. A gyöngybaglyok emlístáplálékának 57,60%-át a cickányfélék (Soricidae), 23,73%-át a pocokfélék (Arvicolidae), 18,53%-át az egérfélék (Muridae), 0,07%-át a simaorrú denevérek (Vespertilionidae), 0,07%-át pedig a pelefélék (Myoxidae) családjába tartozó fajok egyedei alkották.

Következtetések

A köpetbegyűjtés alkalmával talált nedves köpetek, valamint a gyöngybaglyok jelenléte arra enged következtetni, hogy a vizsgált területen begyűjtött köpe-

tek 3 pár madártól származnak. Mivel a köpetek túlnyomó részének a korát lehetetlen volt meghatározni, így a gyöngybaglyok táplálékául szolgáló fajok szezonális, minőségi és mennyiségi változásaira nem adható válasz.

A vizsgált terület gyöngybaglyai a begyűjtött köpetek vizsgálata alapján szinte kizárólag emlősökkel (99,87%) táplálkoztak, és a madarak (0,13%) zsákmányolása elhanyagolható. A köpetekben átlagosan 4,17 zsákmányállat volt, ami arra utal, hogy a gyöngybaglyok táplálékában a kisebb testű zsákmányállatok domináltak. Az emlőstáplálék jelentős részét (57,60%-át) cickányok képezték. A leggyakrabban zsákmányolt kisemlős a keleti cickány (*Crocidura suaveolens*) volt, majd őt a mezei pocok (*Microtus arvalis*), a mezei cickány (*Crocidura leucodon*), a törpe cickány (*Sorex minutus*), az erdei cickány (*Sorex araneus*) és a pírók egér (*Apodemus agrarius*) követték. Ez a 6 faj gyakorlatilag a legjelentősebb táplálékforrása a vizsgált területen élő és táplálkozó gyöngybaglyoknak, mivel az emlőstáplálék 86,48%-át képezték. A megmaradt 13,52% pedig a gyöngybaglyok táplálkozása szempontjából kevésbé jelentős 11 emlősfaj között oszlott meg. A begyűjtött köpetek számától függetlenül a két leggyakoribb faj a keleti cickány és a mezei pocok mind a 6 köpetlelőhelyről előkerült (2. táblázat).

A vizsgált területen a gyöngybagoly köpetekből kimutatott 17 emlősfaj közül 8 a védett fajok listáján is szerepel. Ebből 5 faj a cickányok családjába tartozik. A vizsgálatok alapján a Miller vízcickány (*Neomys anomalus*) kivételével, amely csak Békepusztáról került elő, a többi cickányfaj elég gyakorinak tekinthető. A korai denevér (*Nyctalus noctula*) maradványai is csak a békepusztai köpetekből kerültek elő. A csalitjáró pocok (*Microtus agrestis*) maradványait pedig Mariettapusztán, Homokszentgyörgyön és a Békepusztán begyűjtött köpetekben is megtaláltam, míg a mogyorós pele (*Muscardinus avellanarius*) maradványait csak a Szulokról származó köpetekből sikerült kimutatnom.

Annak ellenére, hogy a házi patkány (*Rattus rattus*) nem szerepel a védett fajok listáján szükségesnek tartom kiemelni a szinte ép koponya előkerülését a Békepusztán gyűjtött köpetekből. Igaz, Csokonyavisontán 1980 októberében 8 házi patkányt is begyűjtöttek, és így a lelőhely már ismert (Jabir *et al.* 1985). A faj aktuális elterjedése szempontjából azonban a friss lelet azt látszik igazolni, hogy a vizsgált területen a házi patkány populációnak sikerült fennmaradnia.

* * *

Köszönetnyilvánítás – Szeretném megköszönni a Somogy Természetvédelmi Szervezetnek a munka elkészítéséhez nyújtott mindennemű támogatását, valamint Bécsy Lászlónak és Toldi Miklósnak a köpetek begyűjtésénél nyújtott segítséget.

Irodalom

- Jabir, H. A., Bajomi, D. & Demeter, A. (1985): New record of the black rat (*Rattus rattus* L.) from Hungary, and a review of its distribution in Central Europe (Mammalia). – *Annls hist.-nat. Mus. natn. hung.* 77: 263–267.
- Kryštufek, B. (1991): *Sesalci Slovenije*. – Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana.
- Mikuska, J., Tvtkovi, N. & Dzukic, G. (1979): Sakupljanje i analiza gvalica ptica kao jedna od vaz-nih metoda upoznavanja faune naših sisara. – *Arh. biol. nauka, Beograd.* 29(3–4): 157–160.
- Schmidt, E. (1967): *Bagolyköpet vizsgálatok*. – Magyar Madártani Intézet. Budapest.
- Tvrkovic, N. (1979): Razlikovanje i odredjivanje morfološki slicnih vrsta podroda *Sylvaemus* Og-njev & Vorobiev 1923 (Rodentia, Mammalia). – *Rad JAZU, Zagreb* 383: 155–186.
- Ujhelyi, P. (1989): *A magyarországi vadonélő emlősállatok határozója (Küllemi és csonttani bélye-gek alapján)*. – A Magyar Madártani Egyesület Könyvtára, 1. Budapest.

Small mammal fauna of the surroundings of the fish ponds near
Csokonyavisonta (country Somogy) obtained by barn owl pellet analysis

J. J. Purger

Department of Ecology and Zoogeography, Janus Pannonius University
H–7601 Pécs, Ifjúság útja 6, Hungary

Abstract: In barn owl pellets collected in surroundings of fish ponds near Csokonyavisonta (XM90 according to 10×10 km UTM grid), 17 species of small mammals were found: *Sorex araneus*, *S. minutus*, *Neomys anomalus*, *Crocidura suaveolens*, *C. leucodon*, *Nyctalus noctula*, *Clethrionomys glareolus*, *Microtus agrestis*, *M. arvalis*, *Pitymys subterraneus*, *Apodemus flavicollis*, *A. sylvaticus*, *A. agrarius*, *Micromys minutus*, *Rattus rattus*, *Mus musculus* and *Muscardinus avellanarius*. The diet of barn owl consisted 99.87% of mammals (Soricidae 57.60%, Arvicolidae 23.73%, Muridae 18.53%, Myoxidae 0.07%, Vespertilionidae 0.07%) and 0.13% of birds.